

**MEĐUNARODNI
FEMINISTIČKI
MIROVNI POKRET
KOJI JE DOVEO
DO REZOLUCIJE
1325**

**MEĐUNARODNI
FEMINISTIČKI
MIROVNI POKRET
KOJI JE DOVEO
DO REZOLUCIJE
1325**

Lepa Mlađenović & Biljana Branković

Jul, 2013.

U ovoj kratkoj studiji želimo da pokažemo kako istorijska Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1325 – *Žene, mir i bezbednost* – u potpunosti predstavlja inicijativu i realizaciju međunarodnog ženskog mirovnog pokreta, iako se krajni tekst Rezolucije razlikuje od idejnog, dok je njegova implementacija još dalja od vizija kreatorke. Videćemo i da je ženski mirovni pokret u Srbiji i regionu isto tako deo stvaranja novog tumačenja bezbednosti žena.

I Počeci: Kratak osvrt na začetke međunarodnog ženskog mirovnog pokreta od prvih inicijativa krajem XIX veka do danas

Istorija koju ne zaboravljamo: naše prethodnice, naše pretkinje, naši oslonci

Želimo da podsetimo da ženski mirovni pokret ima veličanstvenu istoriju, dužu od jednog i po veka, pa su tako i procesi kreiranja Rezolucije 1325¹ ukorenjeni u feminističke inicijative nekih davnih vremena.

Počecima od Evrope. U tekstovima o začecima ženskog mirovnog pokreta ukazano je da jedna od prvih mirovnih inicijativa u Britaniji nastaje nakon Napoleonovih ratova, 1816. godine, osnivanjem *Ženske sekcije Kvekerskog mirovnog društva*. Do 1820. godine *Ženska mirovna društva* pokrenuta su u nekoliko britanskih gradova. Oko 1840. godine, takođe u Britaniji, osniva se *Društvo maslinove grančice (Olive Leaf Circles)*, sa ukupno 150 ogranaka i članstvom koje je do 1850. naraslo na 3.000 članova.² Ubrzo po završetku Francusko-pruskog rata, u Britaniji se 1872. formira ženski ogranak Britanskog mirovnog društva. U Švedskoj, feministkinja Frederika Bremer osniva prvu *Međunarodnu žensku alijansu* 1854. godine. Ona je, prema nekim analizama, začetnica ideje da žene treba da pokreću međunarodne mirovne alijanse sastavljene isključivo od žena.³ Nakon velikih žrtava u Američkom građanskom ratu, Eugenija Niboaje (Eugenie Niboyet) osniva 1867. u Ženevi žensku autonomnu međunarodnu organizaciju pod nazivom *Međunarodna liga za mir i slobodu (Ligue Internationale de la Paix et de la Liberté)*. Taj naziv će u Francuskoj ostati i do danas.⁴

U SAD, tačnije u Njujorku jedna grupa žena se vrlo rano protivi vojnom angažovanju SAD u Prvom svetskom ratu. Tako 1915. dve sjajne antiratne aktivistkinje i sifražetkinje Lilijan Vald (Lilian Wald) i Kristal Istman (Crystal Eastman) osnivaju i vode *Antimilitarističku uniju (American Union Against Militarism)*, koja se za par godina proširila u 22 grada. U isto vreme Kristal Istman, koja je sebe predstavljala kao socijalistkinju i feministkinju, zajedno sa Džejn Adams (Jane Addams) radi na okupljanju oko 3.000 žena u *Žensku mirovnu partiju*

1 Rezolucija Saveta bezbednosti UN-a (2000) o ženama, miru i bezbednosti usvojena je 31. oktobra 2000. U tekstu koristimo skraćeni naziv Rezolucija 1325. Prevod Rezolucije na srpski jezik dostupan je u publikaciji: *Rezolucija 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija u Srbiji – o ženama, miru i bezbednosti – Preporuke za izradu Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN-a u Srbiji*. Beograd: Beogradski fond za političku izuzetnost. <http://www.bfpe.org/BFPE_OLD/www.bfpe.org/files/BFPE-brosura-SRP.pdf> 20. 7. 2013.

2 Liddington, Jill. *The Road to Greenham Common: Feminism and Anti-militarism in Britain Since 1820*. New York: Syracuse University Press and London: Virago Press, 1989.

3 Berkman, Joyce. *Feminism, War and Peace Politics: The Case of World War I*. In: Elstain, Jean Bethke and Sheila Tobias (eds.). *Women, Militarism and War: Essays in History, Politics and Social Theory*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1990: 141–160.

4 Francuski ogranak *Ženske međunarodne lige za mir i slobodu* – WILPF još uvek nosi ovo ime (Cockburn 2007).

(*Women's Peace Party*), koja tada 1915. ima njujoršku kancelariju i nacionalno sedište. Mirovnjakinje su oduvek bile inventivne, tako da je jedna od imponantnih izložbi koje su ove aktivistkinje organizovale imala oko 5.000 posetilaca dnevno. Na izložbi je ratna mašina SAD prikazana u obliku ogromnog metalnog zmaja, ispred kog je držana serija strastvenih govora. U njima su, između ostalog, aktivistkinje protestovale protiv „politike uvećanja budžeta za oružje radi navodne zaštite građanstva, iza koje stoji puko uvećanje profita na osnovu militarizacije cele zemlje“⁵.

Aktivistkinje *Ženske mirovne partije* 1915. „Ne (vojnoj) mornarici. Naša platforma – internacionalizam“ Kristal Istman u sredini

U to vreme, evropske mirovnjakinje i feministkinje Anita Augspurg i Aleta Jakobs (Aletta Jacobs) organizuju jedinstveni istorijski *Međunarodni kongres žena* u Hagu, 28. aprila 1915, poznat kao *Prvi ženski mirovni kongres* (*Women's Peace Congress*). On je predstavljao prekretnicu za rađanje ženskog mirovnog pokreta. Na kongresu je prisustvovalo 1.136 delegatkinja iz dvanaest zemalja, a više od 2.000 žena učestvovalo je na završnoj sesiji, na kojoj je *Žensku mirovnu partiju* iz SAD zastupala Džejn Adams i još pedeset članica. Zanimljivo je da su aktivistkinje na haškom kongresu usvojile više zaključnih rezolucija. U jednoj od njih su insistirale na predlogu da prilikom mirovnih pregovora treba da se čuje i glas žena. To možemo smatrati začetkom ideje koja je kasnije postala sastavni deo Rezolucije 1325.⁶

Prvi ženski mirovni kongres, Hag, 1915.

Nakon toga, iako su antiratne aktivistkinje pregovarale sa svojim predsednikom i nisu uspele da spreče ulazak SAD u Prvi svetski rat, ženski mirovni pokret u SAD deli se na dve grupe. Prva prihvata činjenicu da ženski mirovni aktivizam ne može zaustaviti rat, ali da može ublažiti njegove posledice. Stoga se aktivistkinje ove grupe organizuju kako bi podržale veterane žrtve rata. Pripadnice pak druge grupe pokreta postaju još žešće antiratne aktivistkinje, kao Džejn Adams, te zbog toga bivaju napadane da su „antipatriotkinje“ i „izdajice“.

Posle Prvog svetskog rata evropske mirovnjakinje organizuju još jedan istorijski događaj – *Drugi ženski mirovni kongres*, koji je održan maja 1919. godine u Cirihu.

Kakva bi bila istorija sveta da je...?

Mirovnjakinje su na kongresu u Cirihu bile očajne, besne, razočarane pregovorima koji su doveli do potpisivanja Versajskog sporazuma, kojim je okončan Prvi svetski rat.* Oštro su kritikovale elemente ovog sporazuma, koji su videle kao seme novih ratova, jer se zasniva na osveti i kažnjavanju poražene strane. Kako kaže Sintija Kokburn (Cockburn 2007), „ispravno su predvidele da će to izazvati siromaštvo i glad u poraženim zemljama i još više podstaći nacionalnu mržnju, a time i obnavljanje rata“.

Možemo samo da se zapitamo kakva bi bila istorija Evrope (i sveta) da je, umesto Versajskog, sklopljen drugačiji mirovni sporazum, za koji se zalagao ženski mirovni pokret na kongresu u Cirihu.

5 Cook, Wiesen Blanche. *Crystal Eastman – On Women & Revolution*. Oxford: Oxford University Press, 1978.

6 Cockburn, Cynthia. *From Where We Stand*. London: Zed Books, 2007.

*Versajski sporazum potpisan je 1919. između zemalja Antante (Francuska, Britanija i Rusija) i Nemačke.

Nakon ovog drugog kongresa, 1920. godine osnovana je jedinstvena nova organizacija pod nazivom *Ženska međunarodna liga za mir i slobodu* (*Women's International League for Peace and Freedom – WILPF*). Konsultativni status u Ujedinjenim nacijama dobila je još 1948. godine, a danas ima ogranke u 37 zemalja. Jedan ogranak, pod vođstvom Džejn Adams (koja 1931. dobija Nobelovu nagradu za mir) nastavlja rad u Njujorku, dok druga grupa aktivistkinja, zajedno sa Harijet Alonso (Harriet Alonso), otvara ogranak WILPF-a u Ženevi. Kasnije će WILPF biti jedna od organizacija ključnih za kreiranje Rezolucije 1325.

Tridesetih godina XX veka, nakon ekspanzije nacističke Nemačke, japanske agresije u Aziji, uspostavljanja Frankovog fašističkog režima u Španiji i Musolinijevog u Italiji, ženski mirovni pokret je, po rečima Sintije Kokburn (Cockburn 2007), bio u „bolnoj tenziji između ‘pravde’ i ‘mira’”. On je zahtevao opšte razoružanje, dok su levo orijentisane aktivistkinje insistirale na društvenoj i ekonomskoj revoluciji i otporu fašizmu, pa i po cenu rata.⁷

Nove dimenzije ženskog mirovnog pokreta nakon Drugog svetskog rata

Nakon Drugog svetskog rata ženski mirovni pokret u SAD i Evropi dalje se razvija. Daćemo samo par primera radi ilustracije, preuzimajući odgovornost za to što u ovom tekstu nije bilo reči o ženskom mirovnom pokretu u drugim zemljama. Krenućemo od Njujorka, gde 1961. godine jedna grupa aktivistkinja osniva organizaciju *Žene štrajkuju za mir* (*Women Strike for Peace*) kako bi se, pre svega, aktivno suprotstavila testiranju nuklearnog oružja i ratu u Vijetnamu. Predvođene Belom Abzug (Bella Abzug), one neprekidno lobiraju, protestuju i ponekad legalno i nelegalno ometaju kongresmene. U jeku Hladnog rata, 1. novembra 1961. organizuju ogromne ženske mirovne proteste u 60 gradova SAD, u kojima učestvuje oko 50.000 žena, što se u istoriji SAD smatra najvećim ženskim mirovnim protestom do tada.

Suprotstavljajući se kasnije rastućoj militarizaciji sveta, ista grupa i Grejs Peli (Grace Paley) organizuju 17. novembra 1980. jedan od serije *Marševa na Pentagon*. Oko dve hiljade žena, držeći se za ruke, okružuju Glavni štab Ministarstva odbrane SAD i ženskim mirovnim pesmama zahtevaju da se „oduzmu igračke od dečkija“.

Evropski ženski mirovni pokret ima razne oblike, a jedan je posebno obeležio istoriju celog feminističkog pokreta: Ženski mirovni kamp Grinam Komon (*Greenham Common*) u Britaniji⁸. Aktivistkinje velške grupe *Žene za život na zemlji* pokrenule su maja 1982. protest protiv odluke britanske Vlade da dopusti SAD nuklearne projekte u bazi Grinam Komon. U prvom protestu ispred žičane ograde nuklearne baze, bilo je odmah uhapšeno 34 od oko 200 aktivistkinja. Nakon toga porastao je gnev feministkinja te je ovaj jednodnevni protest nastavljen mirovnim kampovanjem žena pored žice, koji je dan za danom trajao sledećih osam godina, sve do 1990. Činjenica da su stotine žena bile 24 sata prisutne ispred nuklearne baze dala je novu perspektivu mirovnom pokretu. Sara Hiperson (Sarah Hipperson), jedna od feministkinja koje su najduže ostale u kampu, rekla je: „Dok su se SAD i SSSR utrkivale oko toga ko ima više nuklearnog oružja, mirovnjakinje su stvarale novu feminističku etiku i politiku samim organizovanjem života u kampu.“⁹ Bez liderstva, odlučivanjem putem konsenzusa, jednakim vrednovanjem svih poslova u kampu – počev od čuvanja dece, preko kuvanja, pa do učestvovanja u protestima – feministkinje su stvarale odnose između sebe i sveta za kojim su žudele. Novinari/ke iz celog sveta dolazili/le su da se čude: u polju pored žice, bez vođa, bez muškaraca, neustrašive žene su se svakodnevno suprotstavljale ratu i nuklearnom oružju.

7 Alonso, Harriet Hyman. *Peace as a Women's Issue: A History of the US Movement for World Peace and Women's Rights*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1993.

8 Odličnu internet-stranicu na kojoj se nalazi 20 sati intervju sa aktivistkinjama Grinam Komona napravila je Biban Kidron po narudžbi dnevnog lista „Gardijan“. *The Guardian*, 2007: <<http://www.yourgreenham.co.uk/>>.

9 Videti: Hipperson, Sarah. <<http://www.greenhamwpc.org.uk/>> 3. 8. 2013.

Grinam Komon: Ponoćna igra na nuklearnom silosu*, 1981.
fotografija: Raisa Pejđž (Raissa Page)

Rebeka Džonson (Rebecca Johnson)¹⁰, takođe dugogodišnja aktivistkinja Grinam Komona, u razgovoru sa autorkama ovog teksta rekla je: „Živele smo, reklo bi se, u blatu i prašini, bez struje, bez telefona, bez kupatila, bez tekuće vode i, uprkos ovakvim uslovima, žene iz cele Britanije dolazile su sa jasnom mirovnom politikom da svojim telima pokažu svoju građansku neposlušnost – ležanjem ispred kapije baze, pevanjem ispred vojnika, „grljenjem baze“¹¹, akcijama 24. maja¹², igranjem i pevanjem na nuklearnom silosu, sečenjem žice ograde, kao i drugim činovima nenasilnog otpora. Za nas je suprostavljanje nuklearnom oružju značilo izumljivanje mira, bez zloupotreba moći i nepravde.“

Nuklearna baza zatvorena je 1993. godine.

10 Rebeka Džonson (Rebecca Johnson) dugogodišnja je aktivistkinja pokreta *Žene u crnom protiv rata* iz Londona. Učestvovala je na mnogim godišnjim mirovnim konferencijama u Novom Sadu – *Ženska solidarnost protiv rata*, u periodu od 1992. do 1999. Prijateljica je jedne od autorki.

11 Decembra 1982. oko 30.000 žena učestvovalo je u akciji „Grljenje baze“, u kojoj su žene, držeći se za ruke, obgrlile nuklearnu bazu.

12 Dvadeset četvrti maj je Međunarodni ženski dan mira i razoružanja. Aktivistkinje Grinam kampa su 1983. godine pozvale žene da ovog dana u celom svetu naprave *Grinam Komon kod svoje kuće* – da se suprotstave nuklearnom naoružavanju u svojim gradovima. Više od milion aktivistkinja organizovalo se i učestvovalo u protestima u mnogim gradovima sveta.

* Tom prilikom aktivistkinje su pevale: Igramo na silosu, blokiramo kapije, zajedno jače smo od države (Dance on the silos/block the gates/together we're stronger than the state).

II Naš doprinos: Kratak pregled ženskog mirovnog pokreta u državama bivše Jugoslavije obuhvaćenim ratom i feministički odgovor na silovanje žena u ratu

Mirovni pokret u Srbiji započeo je rad odmah nakon prvih vojnih dejstava u Hrvatskoj. Od jula do avgusta 1991. osnovan je *Centar za antiratnu akciju* u Beogradu i Novom sadu, kao i *Antiratna kampanja* u Zagrebu. Među osnivačicama ovih centara su feministkinje, pošto su feminističke grupe bile jedne od retkih samoorganizovanih građanskih inicijativa tih godina. Kratko ćemo se osvrnuti na feministički pokret u Jugoslaviji, čiji je veći deo bio već od 1991. angažovan u mirovnom pokretu.

Nakon istorijske konferencije održane 1978. godine¹³, osnovana je feministička grupa Ženske sekcije Sociološkog društva Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom *Žena i društvo*. Nešto kasnije osnovana je i grupa istog imena pri Studentskom kulturnom centru u Beogradu. Uskoro je, tačnije 1985, formirana i Feministička grupa *Lilit* u Ljubljani. Grupe su organizovale diskusije, okrugle stolove, pisale naučne radove o položaju žena. Ove inicijative mogu biti smatrane „početkom izumljivanja civilnog društva“, koje je u periodu socijalizma bilo nepoznat koncept, kako kaže Biljana Kašić (prema: Mladenović).¹⁴

Uskoro se pojavljuje drugi talas feministkinja aktivistkinja koje su bile spremne za direktnu akciju. Članice grupe *Lilit* pokreću 1987. godine *Prvi jugoslovenski feministički skup*. Taj istorijski događaj završava se spontanom okupljanjem u jednoj sobi, u kojoj feministkinje iz Zagreba, Beograda i Ljubljane zajedno naglas pišu zaključke sa skupa. U njima su ženskom pokretu dale reč i napisale kakve će akcije pokrenuti i čime će se baviti narednih godina. Osnivanje SOS telefona za podršku ženama žrtvama nasilja bila je jedna od pet tačaka.¹⁵ Datu reč su ispunile.

Prvi *SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja* pokrenut je godinu dana kasnije u Zagrebu, a zatim u Ljubljani 1989. i u Beogradu 1990. Prvo autonomno žensko sklonište otvoreno je u Zagrebu 1990. godine, nakon skvotiranja, tj. zauzimanja praznog državnog stana, i do danas predstavlja jedno od vodećih feminističkih centara za nasilje nad ženama u Hrvatskoj.¹⁶ Skupovi feministkinja nastavljeni su u Zagrebu i Beogradu, a *Četvrto jugoslovensko feministično srećanje* pod nazivom „Dobre djevojke idu u raj, a loše u Ljubljani“ održano je 1991. godine. To je bio i poslednji skup ove vrste. Kad je počeo rat na prostorima bivše Jugoslavije, veći deo feministkinja iz Zagreba i Beograda odmah se usmerio na politički antiratni aktivizam i, paralelno, na rad sa ženama žrtvama rata.

13 Međunarodni feministički skup *Drug-ca žena* održan je 27–30. oktobra 1978. u Studentskom kulturnom centru u Beogradu (Informacija u *retro* presarijumu, specijalnom izdanju Press clipping servisa Indok centra – AŽIN).

14 Mladenović, Lepa. *Počeci feminizma – ženski pokret u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani*. <<http://www.womenngo.org.rs/zenski-pokret/istorija-zenskog-pokreta/217-poceci-feminizma-zenski-pokret-u-beogradu-zagrebu-ljubljani>>

15 Društvo *Vita Activa*, Ljubljana, i Centar za žene žrtve rata Rosa, Zagreb. *Ja, ti, one ... za nas: Dokumenti jugoslovenskih feminističnih srećanja 198–1991*. Ljubljana i Zagreb: Društvo Vita Activa i Centar za žene žrtve rata Rosa, 2009.

16 Videti: <<http://www.women-war-memory.org/index.php/en/povijest/raskol-zenske-scene/65-sos-telefon-za-zene-i-decu-zrtve-nasilja>>

Beograd 1991.

Nakon susreta sa mirovnim aktivistkinjama pokreta *Žene u crnom* (*Donne in nero*) iz Italije, na Mirovnom karavanu 27. septembra u Sarajevu, feministkinje iz Beograda osnivaju *Žene u crnom protiv rata* i prvi put izlaze na ulicu 9. oktobra 1991. godine. Od tog dana, pa sve do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma novembra 1995, aktivistkinje *Žena u crnom* su se svake srede po jedan sat u crnini i ćutanju svojim telima na trgu suprotstavljale ratnoj politici srpskog režima. Tada su, po njihovim rečima, „započele javni, nenasilni protest protiv rata, nacionalizma, militarizma, svih vidova diskriminacije, nasilja“¹⁷.

Protest Žena u crnom na međunarodnoj konferenciji
Ženska solidarnost protiv rata, Novi Sad, 1994.
Fotografija: Vesna Pavlović

Antiratne aktivistkinje *Žena u crnom* imale su ideju, koja je inače nastala 1988. u Izraelu, da se organizuju kako bi protestovale protiv okupacije Palestine, sa osnovnom porukom suprotstavljanja „svojima“ zbog agresije nad „drugima“. Tako je politika *Ne u naše ime* i *Ne dajte se od svojih prevariti* ostala osnovna ideja vodilja i pokreta *Žene u crnom* u Srbiji.¹⁸ Svojom mirovnim politikom pokret *Žene u crnom* gradi model građanstva, koji se zasniva na preispitivanju odgovornosti politike države kojoj pripadaju. Tokom svog neprekidnog rada aktivistkinje ovog pokreta do sada su organizovale preko 1.500 uličnih protesta i saopštenja, izdale preko 100 publikacija i sprovele puno sjajnih kreativnih performansa na trgu, u kojima je korišćena simbolika *hleba, suncokreta, bosih nogu kroz crvene potoke, starih cipela kroz Knez Mihailovu*.

Feministički odgovor na silovanje žena u ratu

Vesti o silovanju žena u Bosni i Hercegovini objavljene su avgusta 1992. godine, a time su na videlo izašle i užasavajuće dimenzije srpske agresije u Bosni i Hercegovini. Do kraja 1992. već je bilo poznato da su se usred Evrope desili zločini, kao što su sistematsko seksualno nasilje, etničko čišćenje, koncentracioni logori, mučenja, masakri. Feministkinje koje su dale reč da će se organizovati protiv muškog nasilja nad ženama osnivanjem SOS telefona i skloništa nisu ni sanjale da će njihovo znanje ubrzo biti potrebno u radu sa ženama koje su preživele silovanje u ratu.

Uz sestrinsku podršku ženskih organizacija iz Evrope, feministkinje organizuju rad na emotivnom osnaživanju žena iz ratnih područja. Do kraja 1993. godine osnovane su tri organizacije zasnovane na feminističkim principima rada: *Centar za žene žrtve rata* u Zagrebu, *Medica* u Zenici i *Autonomni ženski centar protiv seksualnog nasilja* u Beogradu. Sve tri organizacije rade nezavisno jedna od druge, ali su u stalnom kontaktu i razmenjuju iskustva, na početku uglavnom na skupovima u trećim zemljama. U Beogradu je ubrzo još par feminističkih organizacija počelo da radi na osnaživanju žena i dece koji su preživeli ratne traume. Među njima su bili i prvo *Žensko sklonište*¹⁹ te *Incest trauma centar*²⁰, oba otvorena u Beogradu 1994.

Pasionirani rad ovih feministkinja konsultantkinja, koje su se odmah organizovale, doveo je do ključnih saznanja o važnosti emotivnog osnaživanja žena izašlih iz rata, pre svega, o značaju rada na emotivnoj razradi traume žena kao uslovu za preuzimanje kontrole nad sopstvenim životima, te za preuzimanje odgovornosti građanki. Tim radom došlo se do saznanja i o tome koliko emocije utiču na puko postojanje civilnog društva. Iskustva u radu ovih organizacija iz regiona (iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije) osnažila su liderke koje su ubrzo bile pozivane na mnoštvo međunarodnih konferencija. Iz tog dugogodišnjeg rada nastao je korpus

17 *Žene u crnom. Uvek neposlušne*. Beograd: Žene u crnom, 2006.

18 Zajović, Staša. *Feministička etika – otpor Žena u crnom, Uvek neposlušne*. U: Stojanović, Slavica; Zajović, Staša i Miloš Urošević. (ur.). *Žene za mir*. Beograd: Žene u crnom, 2012: 12–30.

19 Videti: Četković, Nadežda. *U traganju za ženskim sigurnim mestom*. Beograd: SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja i Sigurne ženske kuće, 1998.

20 *Incest trauma centar* osnovale su feminističke konsultantkinje i antiratne aktivistkinje 1994. godine. Videti: <<http://www.incesttraumacentar.org.rs/index.php?lang=sr>> 25. 8. 2013.

znanja, pretočen u različite priručnike, smernice i opšta uputstva za rad sa ženama koje imaju traume zbog rata i nasilja.²¹

Beč 1993.

Prva konferencija UN-a kojoj su prisustvovalе aktivistkinje ovih tek stvorenih organizacija iz tri nove države bila je Svetska konferencija UN-a o ljudskim pravima, održana 1993. u Beču.²² Ova konferencija smatra se, pre svega, prekretnicom u institucionalnoj validaciji ženskih prava kao ljudskih prava i u uvođenju borbe protiv muškog nasilja nad ženama u platformu Ujedinjenih nacija usvajanjem Deklaracije UN-a o eliminisanju nasilja nad ženama (1993)²³. Od mnogih aktivnosti u regionu koje su se odvijale na Forumu NVO, važno je reći da su na jednom panelu dve Prijedorčanke, koje su preživele mučenje i silovanje u srpskom logoru Omarska, hrabro govorile o svojim iskustvima. Njihova svedočanstva su odmah nakon toga objavljena i u Srbiji.²⁴ Aktivistkinje antiratnog i feminističkog pokreta iz tri države bivše Jugoslavije učestvovalе su, u okviru NVO Foruma ove konferencije, u istorijskom događaju, odnosno u radu *Tribunala o kršenjima ženskih ljudskih prava*, na kome su govorile o iskustvima rada sa ženama žrtvama rata.²⁵

Za evropski ženski mirovni pokret aktivistkinje iz regiona bivše Jugoslavije bile su jedinstven primer toga kako se feministkinje organizuju i kako – uprkos neprijateljskim, uzajamno suprotstavljenim politikama država iz kojih dolaze – saraduju, te posvećeno i stručno rade na osnaživanju žena u ratnim područjima. Zato su mnoge bile pozvane na *Pripremnu konferenciju* za Svetsku konferenciju UN-a o ženama u Peking, održanu septembra 1994. godine u Beču.²⁶ Pripremne konferencije imale su dva paralelna segmenta: održavanje sastanaka državnih delegacija i rad Foruma NVO, na kome su feminističke aktivistkinje iz celog sveta sastavljale nacrt *Platforme za akciju*. Aktivistkinje pomenutih organizacija iz regiona aktivno su učestvovalе u Radnoj grupi pod nazivom „Žene i oružani konflikti“.

Peking 1995.

Četvrta svetska konferencija UN-a o ženama, održana u Peking 1995. godine, verovatno je jedna od najvećih ženskih konferencija, na kojoj je tokom dve nedelje oko 40.000 aktivistkinja u okviru Foruma NVO učestvovalo u oko 3.500 radionica, diskusija, susreta, akcija, performansa. Za to vreme, oko par hiljada predstavnica iz 189 zemalja usvajale su na zvaničnom delu konferencije dokument pod nazivom *Platforma za akciju*. Tom delu konferencije nisu prisustvovalе predstavnice iz Srbije, jer je tadašnja SR Jugoslavija bila pod sankcijama UN-a zbog agresorske politike tokom ratova. *Pekinška deklaracija i Platforma za akciju*²⁷ ključni su dokumenti, pošto se mnoge autorke slažu da predstavljaju „prethodnicu“ Rezolucije 1325, s obzirom na to da je problematika žena i oružanih konflikata svrstana u jednu od 12 ključnih oblasti za ostvarivanje ženskih ljudskih prava, dok su vlade pozvane da preduzmu strateške akcije u ovim oblastima.

21 Navešćemo primere samo nekih priručnika: Andrić-Ružičić 1999; Andrašek i sar. 2003; Autonomni ženski centar 2001; 2008; 2009a; 2009b; 2009c; Barada i Jelavić 2004; Bogavac 2006; Centar za žrtve rata 2000; Galonja i Jovanović 2011; Mamula 2005; 2009; 2010a; 2010b; 2010c; Mamula i Dijanić-Plašč 2007; Mamula i Mladenović 2009; Matijević-Vrsaljko i sar. 2000; Medica Zenica 2001; 2006; 2010; Mladenović i Protić 1995; Mladenović 2008; Nikolić-Ristanović i Čopić 2010; 2011; Ostojić 2009; Ostojić i Andrić-Ružičić 2006; Popadić i Bogavac 2005; Protić i Mladenović 1999; Vukasović i sar. 2010; Wagner 2005 itd. Videti u: Branković, Biljana. *Mapiranje kapaciteta specijalizovanih organizacija za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja: Prvi korak ka uspostavljanju jedinstvene nacionalne SOS linije*. Beograd: Projekat Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), 2012.

22 UN Office of the High Commissioner on Human Rights. World Conference on Human Rights, 14–25 June 1993, Vienna, Austria. <<http://www.ohchr.org/EN/ABOUTUS/Pages/ViennaWC.aspx>> 17. 8. 2013.

23 UN General Assembly. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. A/RES/48/104, 1993.

24 Mladenović, Lepa. „Molitva za smrt metkom – svedočanstvo strahota iz Omarske.“ *Borba*, 14–15. avgust 1993.

25 Kušić, Slavica (Croatia); Mladenović, Lepa (Serbia) and Memišević, Fadila (Bosnia and Herzegovina). In: Reilly, Niamh (ed.). *Testimonies of the Global Tribunal on Violations of Women's Human Rights at the United Nations World Conference on Human Rights*. Vienna, June 1993. New York: Centar for Women's Global Leadership, 1994: 36–42.

26 Videti: <<http://www.un.org/documents/ecosoc/cn6/1995/ecn61995-5.htm>>.

27 The Fourth World Conference on Women. *Beijing Declaration and Platform for Action*, 1995. <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>>. 20. 8. 2013. Videti segment: Women and armed conflict.

Radionica „Od žena žrtava i preživelih do onih koje stvaraju promene“ na Forumu NVO, od 30. avgusta do 8. septembra 1995. u Peking

Delegacija NVO iz Srbije koja je učestvovala na ovoj konferenciji imala je devet članica. Vodile su pet radionica, od kojih su tri organizovane zajedno sa aktivistkinjama iz Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine. Teme radionica odnosile su se na rad sa ženama žrtvama rata i na žensku mirovnu kulturu. Za ključnu radionicu pod nazivom „Od žena žrtava i preživelih do onih koje stvaraju promene“, koja je okupila mnoge svet-ske mirovnjakinje, aktivistkinje u regionu pripremale su se više meseci.²⁸

Peking '95: „Sestre bivše Jugoslavije, ujedinite se“

„Dogovor između naših aktivistkinja bio je da svakoga dana u 3 popodne bude vreme za susrete žena iz bivše Jugoslavije sa radnim naslovom „Sestre bivše Jugoslavije, ujedinite se“. Na ovim susretima najčešće su bile žene iz grupa: *Medica* – Zenica, *Bosfam* – Tuzla, *Infoteka*, *Centar za žene žrtve rata* i *BaBe* – Zagreb, *Autonomni ženski centar protiv seksualnog nasilja* i *Beogradski ženski lobi* – Beograd, *Ženski zdravstveni centar* – Priština, *Unija žena Makedonije* – Skoplje i grupe iz Pule, Ljubljane i Celja. Za mnoge od nas tokom ove dve nedelje, i pored stotina drugih događaja, diskusija, radionica, neobičnih boja i zvukova, novih utisaka, susreti sa sestrama iz bivše domovine bili su najdirljiviji i najlepši. Prosto se nismo mogle razdvojiti, pa smo se viđale ne samo u 3 popodne, nego i svake večeri u jednom te istom restoranu da bismo se opet zarglile i pevale.“ *

Nakon ratova

Žene u crnom je nakon rata proširio svoju aktivnost na oko dvanaest ženskih organizacija, koje sada čine *Mrežu Žena u crnom* u Srbiji, i nastavio politiku *Uvek neposlušne patrijarhatu, ratu, nacionalizmu, militarizmu i svim oblicima nasilja*. Ovi politički principi grupe imaju više osnova, a jedan polazi od feminističke teze da je *lično političko*. Zbog toga slogani *Žena u crnom* često povezuju privatni život i društvene sisteme, jer su deo jednog kontinuuma: „Demokratija u kući – demokratija u državi“ ili „Neposlušne ocu, mužu, bogu, državi“.

Žene u crnom se šire u desetak gradova i postaju pokret, koji razvija feministički pristup tranzicionoj pravdi. U skladu sa tezom Hane Arent (Hannah Arendt)²⁹, prema kojoj žene nisu odgovorne samo za ono što čine, nego i za ono što se čini u njihovo ime, pokret *Žene u crnom* smatra da civilno društvo ima obavezu i odgovornost da se, između ostalog, neprekidno zalaže za suočavanje sa prošlošću i za aktivizam protiv nekažnjivosti zločina.

Kada je reč o bezbednosti žena, pokret *Žene u crnom* u Srbiji bio je od samog početka aktivan u procesima koji su prethodili donošenju Rezolucije 1325, pre svega učestvovanjem u radu Radne grupe „Žene i oružani konflikti“ na pomenutoj Pripremnoj konferenciji u Beču 1994. godine. Kasnije, nakon usvajanja Rezolucije 1325,

28 Mladenović, Lepa. Gledati svet očima žena: Četvrta svetska konferencija Ujedinjenih nacija o ženama, Peking, septembar 1995. Beograd: Autonomni ženski centar, *Feminističke sveske* 5–6, 1996. <<http://www.womenngo.org.rs/fs-5-6>> 24. 8. 2013.

29 Isto.

* Isto.

članice ovog pokreta aktivne su na međunarodnim konferencijama, a u regionu od 2005. godine. Od tada, *Žene u crnom* koriste Rezoluciju 1325 da bi širile njeno izvorno značenje u civilnom društvu i ženskom pokretu³⁰, pre svega, nazivajući svoj pristup feminističkim pristupom konceptu bezbednosti i verujući da mir ne predstavlja samo odsustvo rata. U seriji radionica organizovanih širom Srbije učesnice su govorile o tome šta za njih znači mir. Aktivistkinje pokreta *Žene u crnom* zaključuju: „Žene bezbednost zanima isključivo ako je u funkciji mira, razvoja, ekonomske pravde, demokratije, ženskih ljudskih prava i ako odgovara svakodnevnim potrebama žena i civilnog društva, a ne u funkciji nacionalne/državne bezbednosti.“³¹ Upravo ovaj aspekt zadovoljavanja osnovnih potreba žena i civilnog društva da bude ostvaren bezbedan život osnova je feminističkog pristupa miru. Važno je ovde naznačiti i da termin „feministički“ ne znači da se bezbednost tiče samo žena, već da je u pitanju političko stanovište, koje polazi od činjenice da su žene društveno diskriminisane i da njihov pogled na svet zahteva, pre svega, postojanje rodne pravde, ali u isto vreme i pravde za sve diskriminisane grupe: „Želimo svet bez rata i svih oblika diskriminacija“³². Razrađivanjem ovog feminističkog pristupa nastaje serija štampanih brošura, pamfleta, teorijskih zbornika o konceptu ljudske bezbednosti.³³

Možemo reći da međunarodne i nacionalne institucije koriste Rezoluciju 1325 kako bi ojačale svoje militarističke ciljeve, na šta ukazujemo u daljem tekstu, dok feministički pristup ima upravo suprotan cilj – zahteva se osiguravanje bezbednosti deprivilegovanih društvenih grupa, pre svega žena, ali i drugih.³⁴ Shodno tome, pokret *Žene u crnom* aktivan je na javnim manifestacijama borbe za prava različitih društvenih grupa, kao što su radnice i radnici, Romkinje i Romi, lezbejke, gej i kvir osobe, osobe sa invaliditetima, te braniteljke ljudskih prava. Svakog *Osmog marta* aktivistkinje ovog pokreta zahtevaju radna prava i zapošljavanje žena, u skladu sa verovanjem Džejn Adams da *nema mira bez hleba i pravde*.

Protest *Žena u crnom* na Trgu republike u Beogradu

Važno je na kraju naglasiti da je feministički pristup osetljiv na sve vrste zloupotreba moći, da je to politički stav u suprotnosti sa „tradicionalnim konceptom bezbednosti koji je izrazito militarizovan, svodi se na vojnu i policijsku dimenziju i u interesu je kapitala i profita, a ne civilnih potreba i faktički dovodi do smanjivanja opšteg nivoa bezbednosti“³⁵. Ovde uočavamo ogromnu sličnost između ove izjave aktivistkinja pokreta *Žene u crnom* iz 2007. i ranije citiranog komentara *Ženske mirovne partije* iz 1915. godine.

Od 2010. godine *Žene u crnom* aktivno su nadgledale primenu Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN-a u Srbiji.³⁶

30 Videti publikacije: *Žene u crnom. Žene, mir, bezbednost*. Beograd: *Žene u crnom*, 2005; Zajović, Staša (ur.). *Žene, mir, bezbednost – Rezolucija 1325 – 10 godina*. Beograd: *Žene u crnom*, 2010.

31 *Žene u crnom. Od tradicionalnog do feminističkog koncepta bezbednosti – Rezolucija 1325*. Beograd: *Žene u crnom*, 2007.

32 Zajović, Staša. „Uvek neposlušne: Feministička etika – otpor žena u crnom.“ *Žene za mir*. Beograd: *Žene u crnom*, 2012.

33 O kulturi, etici i filozofiji mira, mirovnim pokretima, mirovnom aktivizmu, konceptu ljudske bezbednosti, razumevanju ljudske bezbednosti iz rodne perspektive, te sadržaju i dometima Rezolucije 1325, od predstavnika akademskih krugova u Srbiji najviše je pisala Dragana Dulić, koja je priredila i mnoge zbornike teorijskih radova. Videti: Dulić, Dragana (ur.). *Ljudska bezbednost: zbornik tekstova II*. Beograd: Fond za otvoreno društvo, 2006; Dulić, Dragana. *Stanje ljudske bezbednosti u Srbiji, Izveštaj za 2005–2006. godinu*. Beograd: Fond za otvoreno društvo, 2007; Dulić, Dragana, „Human Security: Oxymoron or Strategy.“ *Ljudska bezbednost/Human Security* 3, 2004; Dulić, Dragana. *Istraživanje mira u našem vremenu*. Beograd: *Žene u crnom*, 2010.

34 *Žene u crnom. Feminističko-antimilitaristički pristup konceptu, tumačenju i praksi Rezolucije 1325*. Beograd: *Žene u crnom*, 2013.

35 *Žene u crnom. Od tradicionalnog do feminističkog koncepta bezbednosti – Rezolucija 1325*. Beograd: *Žene u crnom*, 2007.

36 *Žene u crnom. Nezavisni monitoring primene Rezolucije 1325 u Srbiji*. Beograd: *Žene u crnom*, 2012.

III Nasleđe za budućnost: Feminističke aktivnosti koje su dovele do istorijskog događaja, odnosno do održavanja sednice Saveta bezbednosti UN-a 2000. godine, na kojoj su žene prvi put bile jedina tačka dnevnog reda, kao i do usvajanja Rezolucije 1325

Preokret: od „programa za ženska pitanja“ do „glavnog programa UN-a“

Za suštinsko razumevanje težnji i dometa Rezolucije 1325 nužno je baviti se ne samo njenim sadržajem već i procesom njenog nastanka i razvoja. U ovom poglavlju pokušavamo da rekonstruišemo nastanak i razvoj Rezolucije, na osnovu svedočanstava protagonistkinja i istraživačica, kao što su Kerol Kon (Carol Cohn 2005³⁷), Sintija Kokburn (Cynthia Cockburn 2007³⁸), Sem Kuk (Sam Cook 2010³⁹) i druge (videti, na primer, Cohn, Kinsella and Gibbins 2004⁴⁰; Sheperd 2008⁴¹; Cohn and Enloe 2003⁴²).

Jedna od protagonistkinja (Cohn 2005) naglašava da se Rezolucija 1325 često smatra „presedanom“ u praksi Saveta bezbednosti UN-a. Prema njenom mišljenju, donošenjem ove Rezolucije započete su promene koje opravdavaju stav da je reč o presedanu:

a) Savet bezbednosti UN-a prvi put je pokrenuo pitanje žena i oružanih konflikata, izuzimajući nekoliko ranijih rezolucija, u kojima su žene pomenute samo kao „žrtve“ ili kao „ranjiva grupa“.

b) Priznato je ne samo da su žene bile aktivne u dotadašnjim procesima izgradnje mira i prevencije konflikata već i da imaju pravo da učestvuju u političkom odlučivanju na svim nivoima, i to kao kreatorke politike u procesima prevencije i razrešenja konflikata, te u mirovnim pregovorima.

c) Svi/e budući/e učesnici/e u mirovnim pregovorima pozvani su da „usvoje rodnu perspektivu“ i uzmu u obzir potrebe žena u postkonfliktnim procesima demobilizacije, razoružanja, rentegracije i rehabilitacije.

d) Potvrđeno je da su žene kao žrtve ratova disproporcionalno ugrožene. Shodno tome, države su pozvane da poštuju prava žena tokom oružanih sukoba, da zaštite žene i devojčice od rodno zasnovanog nasilja i da prekinu politiku nekažnjavanja zločina nad ženama i devojčicama.

37 Cohn, Carol. *Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?* Boston: Boston Consortium Working Paper Series on Gender, Security and Human Rights, Working Paper No. 204, 2005. <<http://www.genderandsecurity.umb.edu/Cohn%20Working%20Paper.pdf>> 15. 8. 2013.

38 Cockburn, Cynthia. Achievements and contradictions: WILPF and the UN. In: Cockburn, Cynthia. *From Where We Stand – War, Women's Activism and Feminist Analysis*. London and New York: Zed Books, 2007.

39 Cook, Sam. Women, peace, security: The UN-Security Council Resolution 1325 strengthens women in their fight against violence in war and postwar societies. In: Heilberger, Irmgard and Barbara Lochbihler (eds.). *Listen to Women For a Change: 15 Years after the Beijing Conference on Women – 15 Years after the Peacetrain: Balances and Outlooks*. Brussels and Berlin: Green EFA in the European Parliament and Women's International League for Peace and Freedom, 2010: 14–25.

40 Cohn, Carol; Kinsella, Helen and Gibbins, Sheri. „Women, Peace and Security: Resolution 1325.“ *International Feminist Journal of Politics*, vol. 6, no. 1, March 2004, 2004: 130–140.

41 Shepherd, Laura J., „Power and Authority in the Production of United Nations Security Council Resolution 1325.“ *International Studies Quarterly*, Volume 52, Issue 2, June 2008: 383–404.

42 Cohn, Cynthia and Enloe, Cynthia. A Conversation with Cynthia Enloe: Feminists Look at Masculinity and Men who Wage War. *Signs*, vol. 28, no. 4, 2003: 1187–1207.

e) Naglašena je neophodnost obučavanja učesnika/ca mirovnih operacija o rodnim pitanjima.

f) Zahteva se veća zastupljenost žena na svim nivoima u okviru sistema UN-a (Cohn 2005).

Ona ističe da je važno to što su se feministkinje usmerile na Savet bezbednosti UN-a. Naime, pre ove Rezolucije, one su godinama pokušavale da na dnevni red stave pitanja ženskih ljudskih prava i nasilja nad ženama, kao i plan i program UN-a, i to posredstvom Generalne skupštine UN-a i drugih tela UN-a, kao što su Komisija za status žena ili Komisija za ljudska prava. Tek su potom antiratno nastrojene feministkinje došle na novu, hrabru i ambicioznu ideju da pokrenu žensku zajednicu kako bi uticala na Savet bezbednosti UN-a, primarno telo UN-a koje donosi međunarodne odluke o miru i bezbednosti, „centar moći“ u UN sistemu. On je, ne slučajno, „dominantno muški domen u UN-u, koji se bavi *tvrdim* pitanjima vojnih pretnji po svetski mir i bezbednost“⁴³. Smeo pokušaj žena da izdejstvuju usvajanje rezolucije o ženama, miru i bezbednosti na nivou takve institucije globalnog upravljanja kao što je Savet bezbednosti UN-a kanalisao je ogromnu energiju žena ka angažovanju u okvirima mikropolitike i paradigmi ove konzervativne institucije, ali i ka „mahinacijama“ u okvirima međudržavnih diplomatskih kanala i mehanizama.

Na osnovu pomenutih svedočanstava i analiza, evidentno je da *Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju* iz 1995. godine, tačnije njen odeljak „Žene i oružani sukobi“ treba smatrati konceptualnom prethodnicom i „začetkom“ Rezolucije 1325.

Sledeći važan korak u nastanku Rezolucije predstavljala je sednica Komisije za status žena UN-a 1998. godine, na kojoj je razmatrano pitanje žena u oružanim konfliktima i način operacionalizacije mehanizama zaštite žena iz Pekinške platforme (Cohn 2005). Na toj konferenciji, tridesetak, četrdesetak žena iz lokalnih ženskih organizacija u ratom zahvaćenim područjima širom sveta, kao i Alijansa *Žene i oružani konflikti* (*Women and Armed Conflict Caucus*), kojom je koordinirala *Ženska međunarodna liga za mir i slobodu* (WILPF), napisali su završni dokument, u kojem su aktivistkinje prvi put suptilno pomerile fokus sa insistiranja na tome da se oružani konflikti uvrste u „program ženskih ljudskih prava“ na uključivanje teme „Žene i oružani konflikti“ u glavni program UN-a, odnosno odlučili su da svoje napore usmere ka Savetu bezbednosti UN-a.

Do preokreta je došlo u martu 2000. godine, na sednici Komisije za status žena UN-a, kada je Anvarul Čodri (Anwarul Chowdhury), ambasador Bangladeša pri UN-u i tadašnji predsednik Saveta bezbednosti UN-a, održao čuveni govor 8. marta, u kojem je podržao ideju da Savet bezbednosti razmatra uzajamnu povezanost pitanja roda, mira i bezbednosti, kao i da izda saopštenje o toj temi. To su NVO iskoristile da daju legitimitet svojoj zamisli, po kojoj problematika žena, mira i bezbednosti može i treba da bude na dnevnom redu ovog tela UN-a.

Sledeća prilika iskorišćena je na 23. specijalnoj sednici Generalne skupštine UN-a, održanoj 2000. godine, na kojoj su nacionalne vlade razmatrale kakve je inicijative potrebno preduzeti da bi *Pekinška deklaracija i Platforma za akciju* bile sprovedene. Pod nazivom *Peking + 5*, aktivistkinje iz celog sveta, iz više od 1.000 organizacija preispitivale su u isto vreme šta je urađeno povodom *Pekinške deklaracije*. I ovde su na Forumu NVO bile aktivne predstavnice zemalja sa Balkana, posebno u diskusijama povodom tema oružanih konflikata, nasilja nad ženama i lezbejskih prava. Rezultat ove sednice bila je politička deklaracija, koja je sadržala segmente o ženama i oružanim konfliktima.

43 Kerol Kon (2005) dodaje i da je u internim razgovorima u „kuloarima“ UN-a često čula da se neki komiteta Generalne skupštine UN-a koji se bave socijalnim, humanitarnim i kulturnim pitanjima nazivaju „damskim komitetima“. Ona smatra da takva „trivializacija“ nesumnjivo ukazuje na to da je stvarna moć i bavljenje „stvarnim“ i „ozbiljnim/teškim“ pitanjima počivaju negde drugde, izvan tih komiteta.

Široka i šarolika koalicija: akterke i saveznice u stvaranju i usvajanju Rezolucije 1325

Rezolucija 1325 nastala je angažovanjem mnogobrojnih žena iz raznih zemalja, od kojih su neke sebe smatrale feministkinjama, dok druge nisu (Cockburn 2007). Da bi došlo do njenog nastanka i usvajanja, bila je potrebna saradnja žena koje su zauzimale različite pozicije u odnosu na strukture moći, kao i uspešno korišćenje mehanizama međunarodnih institucija. U njenom kreiranju i usvajanju učestvovala je široka, *ad hoc* transnacionalna koalicija aktivistkinja i institucija. To je bila i ostala neformalna, ali krajnje produktivna alijansa žena koje su radile u lokalnim i međunarodnim organizacijama, na univerzitetima, u nacionalnim vladama, kao i u mnogim institucijama UN-a, bez čijeg ogromnog angažovanja ovaj poduhvat ne bi bio zamisliv (Isto). Verovatno je bila reč o mreži stotina, ako ne i hiljada, učesnica i učesnika iz različitih delova sveta i veoma različitih životnih istorija: počev od sedišta UN-a u Njujorku, pa do ratnih zona.

U tom periodu, uz veliku podršku žena iz ratom zahvaćenih zemalja, koje su učestvovala na sednici Komisije za status žena, pomenuta Alijansa *Žene i oružani konflikti* prerasta u *Radnu grupu NVO za pitanja žena i oružanih konfliktata* (*NGO Working Group on Women and Armed Conflict*). U sastav Radne grupe ušle su sledeće žene i organizacije: Florens Martin (Florence Martin) i Barbara Lohbiler (Barbara Lochbihler), kao predstavnice organizacije *Amnesti Internešnal* (*Amnesty International*), zatim Eugenija Piza Lopez (Eugenia Piza-Lopez) i Sanm Naragi Anderlini (Sanam Naraghi-Anderlini), u ime organizacije *Internešnal Alert* (*International Alert*), Kora Vajs (Cora Weiss) iz *Haškog apela za mir* (*Hague Appeal for Peace*), Maha Muna, u ime *Ženske komisije za žene i decu izbeglice* (*Women's Commission for Refugee Women and Children*), te Beti Rirdon (Betty Reardon), osnivačica mirovnog obrazovanja i više od 40 godina predana aktivistkinja i akademkinja za mir, iz *Međunarodne asocijacije za istraživanje mira* (*International Peace Research Association*). U ime ranije spominjane *Ženske međunarodne lige za mir i slobodu* (*Women's International League for Peace and Freedom – WILPF*) članice ovog tela bile su Edit Balentajn (Edith Ballantyne), koja je 26 godina bila generalna sekretarka WILPF-a i godinama, čak i pre konferencije u Najrobiju, zastupala ideju o važnosti priznavanja ženskih inicijativa u kreiranju i očuvanju mira, i Felisiti Hil (Felicity Hill), direktorka Kancelarije WILPF-a u Njujorku. Kasnije se pridružila i Ronda Koplton (Rhonda Copleton), feministička pravnikinja, autorka istorijskih tekstova o feminističkoj pravnoj analizi silovanja žena u ratu, iz *Ženske asocijacije za rodnu pravdu* (*The Women's Caucus for Gender Justice*).

„Feministički bezobrazluk“: ženske NVO u sistemu UN-a

Žene iz NVO sektora već su tada (prema diplomatskim merilima važećim u sistemu UN-a) prekoračile granice „učtivosti i dobrih običaja“. Prema rečima Sintije Kokburn (Cockburn 2007: 141), koja ovu fazu lobiranja naziva „feminističkim bezobrazlukom“:

„Rezolucija 1325 je najverovatnije jedina rezolucija Saveta bezbednosti koju su skoro u celosti kreirale predstavnice NVO, počevši od priprema na terenu, preko diplomatskih aktivnosti i lobiranja, pa do pisanja radne verzije i kasnijih, promenjenih verzija, a svakako prva čije su akterke bile skoro isključivo žene.“

One su primenile veoma sofisticiranu, dugoročnu strategiju: „pročešljavale“ su dokumente UN-a, organizovale lobističke sastanke sa diplomatskim misijama, razvijale komunikaciju sa predstavnicima/cama država članica Saveta bezbednosti, a važnu ulogu odigrao je i poseban neformalni sastanak*, na kojem su žene, lokalne aktivistkinje iz zemalja koje su bile ili jesu zahvaćene oružanim sukobima (Sijera Leone, Zambija, Gvatemala, Somalija) govorile muškarcima diplomatama iz Saveta bezbednosti o stvarnim iskustvima žena u ratovima (Cohn 2005).

* Ambasador Dijego Arija (Diego Arria), predstavnik Venecuele u Savetu bezbednosti (i jedno vreme, predsednik) uveo je običaj da predstavnici/e članica SB-a održavaju neformalne sastanke sa NVO. Od 1999. godine, na sastancima ove vrste razgovara se o temama značajnim za SB: o zaštiti civila i dece u oružanim sukobima, o humanitarnim pitanjima, a nakon Rezolucije 1325, i o ženama, miru i bezbednosti (Cohn 2005). U procedurama rada SB-a, ova vrsta neformalnih, poverljivih sastanaka poznata je pod nazivom „sastanci po Arijinoj formuli“ (Arria-formula meetings); Security Council, Working Methods Handbook, <<http://www.un.org/en/sc/about/methods/bgarriformula.shtml>> 23. 8. 2013.

Predstavnicama NVO bila su potrebna savezništva unutar sistema UN-a, pa su zato ojačale saradnju sa agencijama UN-a koje su se bavile pitanjima žena, pre svega sa Odeljenjem UN-a za unapređenje položaja žena (*Department for the Advancement of Women – DAW*) i Razvojnim fondom UN-a za žene (*United Nations Development Fund for Women – UNIFEM*). One su, isprva, bile skeptične prema mogućnosti da NVO izdejtstvuju održavanje sednice Saveta bezbednosti UN-a, a kasnije su podržale tu ideju. Predstavnice *Radne grupe NVO za pitanja žena i oružanih konflikata* svesno su odabrale poziciju „pomagačica“ Saveta bezbednosti UN-a, a ne ulogu „suprotne strane“, koja teži konfrontaciji (Cohn 2005).

Ta Radna grupa nastavila je da mesecima lobira predstavnike/ce Saveta bezbednosti (posebno iz Namibije, Kanade i Jamajke) da sazovu sednicu o ženama, miru i bezbednosti, iako su stalno dobijale poruke od „insajderki“ iz UN sistema da „nije vreme za to“, da „nema šanse, to se nikad neće dogoditi“ ili da „nije vredno truda“ (Cohn 2005), odnosno da „to treba prebaciti na Komisiju za ljudska prava“ (Cook 2007). Važno je naglasiti i da su protagonistkinje i kreatorke Rezolucije donele i ključnu političku odluku (Cockburn 2007), rešene da izdejtstvuju sazivanje sednice o ženama, miru i bezbednosti. Odlučile su da se neće obraćati diplomatskim telima nijedne od zapadnih zemalja, kao ni zemalja koje čine „velikih pet“⁴⁴ stalnih članica Saveta bezbednosti⁴⁵. Pošto je Namibija ranije pokazala interesovanje za stavljanje rodni pitanja na dnevni red UN-a, predstavnice NVO obratile su se ambasadoru Namibije pri UN-u. Kada je Martin Anđaba (Martin Anjaba), stalni predstavnik Namibije pri UN-u, odlučio da sazove otvorenu sednicu posvećenu ovoj temi (u oktobru 2000. godine, kada je Namibija postala predsedavajuća u Savetu bezbednosti), bila je to velika pobeda globalnog ženskog mirovnog pokreta. Desio se presedan. Prvi put od osnivanja UN-a, Savet bezbednosti posvetio je celu sednicu razmatranju ženskih iskustava u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama (Cohn 2005; Cockburn 2007).

31. oktobar 2000 – glasanje u Savetu bezbednosti za Rezoluciju 1325
Fotografija: UN/Milton Grant

ali da istovremeno ne treba da budu tretirane samo kao bespomoćne žrtve (kao što to implicira konstrukt „ženeideca“⁴⁷), već da budu shvaćene kao aktivni subjekti, tj. kao mirovne aktivistkinje, koje su u civilnom društvu već angažovane u borbi za izgradnju mira.

Kako ističu mnoge autorke i Šarlot Banč (Charlotte Bunch), Rezolucija ima tri ključne teme, Tri „P“ (eng. *protection, participation, prevention*): „Participacija koja podrazumeva uključivanje žena na svim nivoima odlučivanja u ostvarivanju mira; prevencija koja podrazumeva uključivanje rodne perspektive radi prevencije i ublaživanja efekata oružanih konflikata na žene, kao i zaštita žena od nasilja za vreme i posle konflikta.“⁴⁶ Po rečima Sem Kuk (Sam Cook 2010: 16): „1325“ je postala skraćenica za nešto mnogo više, prožeto dubljim značenjem od onog koje ima sama činjenica da taj broj označava jednu u nizu rezolucija koje je doneo Savet bezbednosti UN-a.“

Podsetimo se, stoga, istinskih namera kreatorke Rezolucije. Između ostalog, one su htele da postignu (Cohn 2005) to da Rezolucijom bude potvrđeno da su žene disproportionalno pogođene posledicama ratova,

44 Stalne članice su: Kina, Francuska, Ruska Federacija, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske. Ove države imaju pravo veta u Savetu bezbednosti i shodno tome, mogu u principu zaustaviti donošenje bilo koje rezolucije, pošto veto jedne od stalnih članice nadjačava glasove većine.

45 Sintija Kokburn citira reči predstavnice WILPF-a Felisiti Hil, koja se priseća kako su žene učesnice procesa donošenja Rezolucije 1325 donele političku odluku da neće prepustiti sazivanje sednice stalnim članicama: „Sve stalne članice su podsticale konflikte i učestvovala u trci u naoružanju. Nismo htele ni da to bude bilo koja zapadna zemlja. Želele smo da to bude zemlja koja je bila suočena sa konfliktom i koja može sa autoritetom da progovori o tome i preuzme vođstvo.“ (Cockburn 2007: 141).

46 Šarlot Bunč iz Centra za žensko globalno vođstvo (*Centre for Women's Global Leadership*) za vreme zasedanja Komisije za status žena (*Commission on the Status of Women*), 2009. „GEAR Campaign, Gearing up for the new UN for Women.“ March 3, 2009.

47 Frazu „ženeideca“ prvi put je upotrebila Sintija Enlou (Cynthia Enloe) u svojoj knjizi „Jutro posle“ (*Morning After*) iz 1993. godine, a koristila ju je i kasnije. Videti: Enloe, Cynthia. „Womenandchildren: Making feminist sense of the Persian Gulf Crisis.“ *The Village Voice*, 25 September 2000.

Kreativna energija za transformisanje Rezolucije 1325 u „živi dokument“

Radna NVO za pitanja žena i oružanih konflikata bila je obradovana kada je objavljeno da je nešto od sadržaja radne verzije ipak opstalo u finalnom usvojenom tekstu Rezolucije (Cohn 2005). Ipak, svim aktivistkinjama koje su zastupale razvoj i usvajanje Rezolucije bilo je odmah jasno da borba nije završena, već da je tek počela. One su razumele da će „implementacija Rezolucije predstavljati još teži zadatak nego njeno usvajanje“, pa su „feministkinje unutar i izvan UN-a uložile ogroman trud i energiju kreativnog promišljanja kako bi je učinile živim dokumentom, koji bi predstavljao kontinuiranu obavezu i posvećenost Saveta bezbednosti, a ne jednokratni retorički gest“ (Cockburn 2007). Zato se pomenuta Radna grupa NVO u godinama neposredno nakon usvajanja Rezolucije posvetila prvenstveno njenoj popularizaciji, mada su neke članice nastavile da se bore za promene na nivou UN-a i nacionalnih vlada.⁴⁸ Namera je bila da ovaj dokument bude opštepoznat i da mirovnim aktivistkinjama u konfliktnim i postkonfliktnim zonama, kao i drugim aktivistkinjama širom sveta, bude omogućeno da ga koriste kao sredstvo lobiranja i zastupanja. Neke od protagonistkinja podsećaju da je Rezolucija 1325 jedina čiju godišnjicu usvajanja proslavljaju aktivistkinje u svetu. Tada se održavaju panel diskusije, okrugli stolovi, sastanci Saveta bezbednosti, a *Ženska međunarodna liga za mir i slobodu* pokrenula je povodom Rezolucije internet-stranicu *PeaceWomen*⁴⁹, koja služi za razmenu informacija⁵⁰ mirovnih aktivistkinja u svetu i za objavljivanje prevoda Rezolucije 1325, kojih trenutno ima preko sto⁵¹. Dve godine kasnije, UNIFEM je pokrenuo komplementarni portal *Womenwarpeace.org*⁵².

Aktivistkinje u Gomi, Kongo 2008. godine obeležavaju potpisivanje lokalnog primirja, za koje su koristile i Rezoluciju 1325

Kako kaže Sem Kuk (Cook 2010), „Rezolucija 1325 dostigla je popularnost bez presedana za dokument koji potiče od jedne tako formalne i konzervativne institucije, kao što je Savet bezbednosti UN-a. '1325' je postala skraćenica za nešto mnogo više, prožeto dubljim značenjem od onog koje ima sama činjenica da taj broj označava jednu u nizu rezolucija koje je doneo Savet bezbednosti UN-a.“

Želimo da ukažemo na to da su neke protagonistkinje (Cohn 2005: 6) bile zapravo iznenađene time kakve su sve načine za upotrebu Rezolucije izumele lokalne aktivistkinje širom sveta: „Rezolucija 1325 nije bila stvarana sa namerom da posluži kao instrument organizovanja ženskog pokreta. Bila je osmišljena kao intervencija u sistemu funkcionisanja globalne institucije upravljanja i njen sadržaj se uglavnom odnosi na akcije

koje treba da preduzmu različiti/e akteri/ke unutar samog sistema UN-a (npr. Generalni sekretar UN-a, Odeljenje za mirovne operacije UN-a itd.), kao i države članice UN-a. Ipak, žene u konfliktnim područjima smislile su raznovrsne strategije da je iskoriste, u šta spada i podizanje svesti svojih aktivistkinja o pravu žena da učestvuju u procesima izgradnje mira i političkom odlučivanju uopšte. Zatim, koristile su je kao sredstvo da Ujedinjene nacije učine odgovornim za mirovne misije u njihovim zemljama, ali i kao instrument političkog uticaja na sopstvene lokalne i nacionalne vlade, podsećajući ih na obaveze koje su preuzele u UN-u.“ Kerol Kon (2005) navodi mnoge primere toga kako su mirovne aktivistkinje koristile Rezoluciju, recimo, u Kongu, Iraku i Rusiji.

48 Kao rezultat ovih aktivnosti, oformljene su nove grupe unutar UN sistema, tzv. Interagencijska radna grupa za pitanja žena, mira i bezbednosti (*Inter-Agency Task force on Women, Peace and Security*), koju čine predstavnici/e Sekretarijata UN-a, ali i NVO, kao i grupa nacionalnih vlada koje sebe nazivaju „Prijateljima 1325“. One su stvorene kako bi bila uneta rodna perspektiva u dnevne procedure i mehanizme rada Saveta bezbednosti i agencija UN-a (Cohn 2005).

49 Videti: Women's International League for Peace and Freedom, United Nations Office, *PeaceWomen*. <<http://www.peacewomen.org/>> 13. 8. 2013.

50 Na internet-stranici *Peacewomen* navedeno je i objašnjenje teksta Rezolucije, paragraf po paragraf, na „običnom“, svima razumljivom jeziku. Videti: <http://www.peacewomen.org/themes_page.php?id=15&subtheme=true&adhoc=88> 25. 8. 2013.

51 U maju 2006. godine Rezolucija 1325 bila je prevedena na 73 jezika (Cohn 2005). U trenutku pisanja ovog teksta, prevedena je na preko 100 jezika. Videti: <http://www.peacewomen.org/translation_initiative/> 25. 8. 2013.

52 Videti: UN Women – Women, war and peace. <<http://womenwarpeace.org/>> 23. 8. 2013.

U nastojanju da proceni (dotadašnje) efekte Rezolucije, ona (Isto) ukazuje i na dileme koje nas u ovom tekstu posebno zanimaju. Naime, interesuje nas na kakve izazove nailaze feministkinje kada se upuste u pokušaj uticanja na „globalne institucije upravljanja“, kao što je Savet bezbednosti UN-a. Jedna od (najbolnijih) dilema je, svakako, da li je Rezolucija 1325, koju su međunarodno aktivne feministkinje slavile kao „pobedu“, doprinela promeni stvarnih života žena „na terenu“.

Kooptiranje nasuprot osnaživanju?

U ovom tekstu nam nije bila namera da odgovorimo na ključne dileme izazvane implementacijom (ili: neimplementacijom?) Rezolucije. Čak i preliminarni odgovor na to pitanje podrazumevao bi temeljnu analizu brojnih i veoma raznovrsnih primera (ne)implementacije širom sveta, što neminovno vodi pojednostavlivanju. Ipak, želimo da ukažemo na to da je upotreba i/ili primena Rezolucije 1325 samo jedna od ilustracija dilema koje muče feministički pokret od začetka: Da li će naši naponi usmereni ka promeni institucija dovesti do kooptiranja naših inicijativa ili do osnaživanja žena za čija prava se borimo?

Protest Žena u crnom na međunarodnoj konferenciji Ženska solidarnost protiv rata, Subotica, 1995.
Fotografija: Vesna Pavlović

Želja da Savet bezbednosti UN-a donese Rezoluciju neminovno je vodila kompromisima, jer je tekst „razvodnjen“ tokom pokušaja da se „progura“ kroz postojeće strukture moći. Tako je nastao proizvod kojim mnoge feministkinje u svetu nisu zadovoljne, jer, po njihovom mišljenju, nije dovoljno radikalna.

U kasnijoj primeni, kada su nacionalne vlade počele da tumače šta u praksi zapravo znače obaveze koje su preuzele u okviru UN-a, primena segmenata Rezolucije koji se odnose na participaciju ubrzo se pretvorila u učestvovanje žena u mirovnim misijama UN-a ili, u nacionalnom kontekstu, u vojsci i policiji. To je jedan od aspekata primene Rezolucije, koji je najčešće kritikovan u feminističkoj literaturi. Mnoge autorke (npr. Cook 2010) ukazivale su na to da su Rezoluciju 1325 kooptirali/le razni akteri/ke, čiji je program suprotan miru i istinskoj ljudskoj bezbednosti, a da je posebno

problematično to što je iskorišćena da bi bilo povećano učestvovanje žena u vojsci i na taj način, zapravo, podstaknuta militarizacija društva. Tako, na primer, neke države i vlade prilagođavaju dokument svojim potrebama, pa se tokom implementacije Rezolucija često pretvara u instrument ojačavanja nacionalne bezbednosti, umesto da doprinese ostvarivanju ljudske bezbednosti. Recimo, implementacija Rezolucije može jednostavno biti svedena na povećanje broja žena u vojsci, policiji i bezbednosnim strukturama. Ponekad u implementaciji imamo i groteskne elemente. Izveštavajući o primeni Rezolucije, vlade, recimo, mogu da „prebroje“ žene u ministarstvima odbrane (uključujući u to i one koje rade kao sekretarice i tehničko osoblje, kao i one koje nemaju ikakav uticaj na odlučivanje) i da zaključe da su uspešno primenile Rezoluciju u praksi.

Još jedan u nizu problema koji se javlja prilikom primene Rezolucije bio je sistematski otpor pojedinih država članica Saveta bezbednosti, koje su odbijale da sagledaju seksualno nasilje kao pitanje međunarodnog mira i bezbednosti. To je prekinuto tek 2008. godine donošenjem Rezolucije Saveta bezbednosti UN-a 1820, koja je posvećena seksualnom nasilju nad ženama u oružanim sukobima. Usvajanju ovog dokumenta verovatno su doprinela svedočanstva o užasavajućem silovanju žena u Kongu.⁵³

Podsetimo se opet reči jedne od protagonistkinja (Cohn 2005). Pet godina nakon usvajanja Rezolucije, ona je ukazala na to da globalna trgovina naoružanjem i dalje traje, da 80% mamutskog profita od te trgovine ostvaruje pet stalnih članica Saveta bezbednosti, da se „bezbednost“ i dalje shvata kao „nacionalna bezbednost“, a da se investiranje u naoružanje i industriju naoružanja smatra nedodirljivim elementima slobodne, tržišne ekonomije.

53 Cook, Sam. „Security Council Resolution 1820: On Militarism, Flashlights, Raincoats, and Rooms with Doors – A Political Perspective on Where it Came From and What it Adds.“ *Emory International Law Review* 125, 2009.

Protagonistkinje Rezolucije 1325 ostavile su nam nasleđe za budućnost. Međutim, feministkinje imaju puno dilema. Ne, Rezolucija 1325 ne može da spreči ratove. Ne može nikako da garantuje da silovanja žena u ratovima neće biti. Možemo u nedogled da nabrajamo koja nam očekivanja nisu ispunjena. Da, to je jezik diplomatije. Da, to je samo jedan dokument UN-a. Da, ženama u Kongu nije ništa lakše. Ni onima u Bosni i Hercegovini, Sijera Leoneu ili Ruandi. Da, suprotno je feminističkim težnjama, uključujući u to i težnje žena koje su bile uključene u kreiranje Rezolucije, što je u praksi njena primena svedena (samo) na povećanje broja žena u vojsci i policiji ili na povećanje broja žena u drugim (muškim) centrima moći.

I posle svega jasno je da je celokupna ratna mašinerija ostala u suštini netaknuta.

Međutim, tako su počele i druge feminističke inicijative.

Zahvalnica

Zahvaljujemo se Sintiji Kokburn i Sintiji Enlou što su nas uputile na sjajne tekstove autorki, protagonistkinja stvaranja Rezolucije 1325, kao i Milošu Uroševiću koji je naš rad podržao referencama i fotografijama.

Autorke: Lepa Mlađenović, Biljana Branković
Lektura: Tanja Hadžić
Dizajn i prelom: Marko Marinković, Nataša Marinković
Izdavač: Beogradski centar za bezbednosnu politiku

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

341.123.043:[351.86:305-055.1/.2(0.034.2)
341.231.14-055.2(0.034.2)
327.36(0.034.2)

МЛАЂЕНОВИЋ, ЛЕПА, 1954-
Međunarodni feministički mirovni pokret
koji je doveo do Rezolucije 1325 [Elektronski
izvor] / Lepa Mlađenović, Biljana Branković.
- Beograd : Beogradski centar za bezbednosnu
politiku, 2013

Način dostupa (URL):
<http://bezbednost.org/Sve-publikacije/5295/Međunarodni-feministički-mirovni-pokret-koji-je-doveo-do-Rezolucije-1325>. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Opis izvora dana 21. 10. 2013..
- Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6237-041-9
1. Бранковић, Биљана, 1964- [аутор]
а) Резолуција Савета безбедности
Уједињених нација 1325 б) Жене -
Међународна заштита с) Мировни покрети
COBISS.SR-ID 202101772

Ova publikacija nastala je u okviru projekta Unapređenje primene Rezolucije 1325 SB UN Žene, mir i bezbednost na zapadnom Balkanu (2011–2013.) koji UN Women sprovodi uz finansijsku podršku Vlade Kraljevine Norveške. Stavovi izraženi u publikaciji pripadaju isključivo autorima, i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija ili bilo koje druge organizacije pod okriljem UN-a.

Iako važeći pravopis srpskog jezika još uvek ne uvažava u potpunosti rodnu ravnopravnost u jeziku, u ovoj publikaciji odgovornost za odstupanja od pravila preuzimaju autori.

